

5. Klimanova T. G., Tourism at lessons with the primary schoolchildren // Physical culture at school. - M. - 2007. - № 2. - p. 21 - 24.
6. Lukyanenko V. P., Main misconceptions in understanding the problems of school physical culture // Physical culture at school. - 2012.- N3.- P.13-17.
7. Lyakh V. I., Zdanevich A. A., The complex program of physical education of pupils of 1-11 classes. - M.: Research Institute of Age Physiology of RAO, 2004.- p.124.
8. Matveev A. P., To the problem of the content of education on physical culture in the context of the requirements of the second generation standard: // Theory and practice of physical culture. - — 2009. - — №6. - — p. 53–57.
9. Rivkin E. Yu., Organization of tourist work with schoolchildren: Practical manual / E.Yu. Rivkin. - M.: Arkti, 2001. - p. 77.
10. Spirin V. K., Vyazanko M. V., Makarova N. A., Individual approach as one of the most important principles of modernization of basic course of physical education in general education school // Physical culture: education, training. 2007. - N1.- p.11-13.
11. Chakhnina M. S., The content and orientation of the regional component of the program on physical education for juniors. Tambov, 2008. p. 22.

Материал был представлен и отправлен на рецензию: 24.03.2020

Принято к публикации: 28.04.2020

Рецензент: доктор пед.наук, проф. Ашот Чатинян

The material was submitted and sent to review: 24.03.2020

Was accepted for publication: 28.04.2020

Reviewer: Doctor of Sciences, Prof. Ashot Chatinyan

ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հակոբյան Գրետա

*Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական
մանկավարժական համալսարան, Հայաստան*

Համառոտ ներածական: Հաղորդակցման հմտություններն ուսուցչի մասնագիտական կոմպետենտության անհրաժեշտ բաղադրիչ են, որի ձևավորման համար առանցքային են հաղորդակցման ձևերի, միջոցների և հնարների տիրապետումն ու շարունակական կատարելագործումը: Մանկավարժորեն նպատակահարմար հաղորդակցումը նպաստում է սովորողների ուսումնական դրդապատճառների ձևավորմանը, ընդունակությունների բացահայտմանն ու դրսևորմանը, ուսումնական գործընթացում ակտիվ ներգրավմանը, մտագործունեության ակտիվացմանը, հոգեմտավոր կարողությունների զարգացմանը:

Հիմնախնդիրը: Մանկավարժական գործընթացի արդյունավետությունը մեծ մասամբ կախված է ուսուցչի՝ հաղորդակցման տարբեր միջոցների, հնարների տիրապետումից, ըստ իրավիճակի ճկուն ռճերի ու մոդելների կիրառման հմտությունից, էմպաթիայից, ռեֆլեքսիայից, ներշնչանքի և համոզման մեթոդների տիրապետումից: Հետազոտության հիմնախնդիրն արտահայտվում է մանկավարժական գործընթացում ուսուցչի հաղորդակցման հմտությունների, տեխնիկայի բաղադրիչների, հնարների, եղանակների մշտական կատարելագործման, մանկավարժական հաղորդակցման վերաբերյալ ժամանակակից տեսությունների տիրապետման անհրաժեշտությամբ:

Հիմնախնդրին առնչվող արդիական հետազոտությունների և հրատարակությունների վերլուծություն: Հաղորդակցումը՝ որպես սոցիալ-մշակութային երևույթ, դիտարկվել է փիլիսոփայական, մարդաբանական, մշակութաբանական, պատմագիտական, մանկավարժական, հոգեբանական, սոցիոլոգիական, ֆիզիոլոգիական հետազոտություններում: Մարդու և շրջապատող աշխարհի հետ հաղորդակցման փիլիսոփայական տեսանկյուններն ուսումնասիրվել են Մ. Ս. Կազանի, Ա. Ա. Լեոնտևի, Կ. Յասպերսի հայեցակարգերում: Հաղորդակցումը՝ որպես անձի զարգացման, համագործակցության և փոխհարաբերությունների ձևավորման հոգեբանական կարևոր գործոն, դիտարկվել է Բ. Գ. Անանևի, Լ. Ս. Վիգոտսկու, Ս. Լ. Ռուբինշտեյնի, Կ. Ռոջերսի հետազոտություններում: Փոքր խմբերում և միջանձնային հարաբերություններում հաղորդակցման հոգեբանական խնդիրները խորությամբ արտացոլվել են Ռ. Վերդերբերի, Կ. Վերդերբերի, Ջ. Գրեգի, Վ. Պ. Ռիչմոնդի, Կ. Կ. Ռեարդոնի ուսումնասիրություններում: Ոչխոսքային հաղորդակցման գործառույթներին և զարգացման առանձնահատկություններին են նվիրված Ե. Ս. Վերեշչագինի, Վ. Ա. Լաբունսկայայի, Ա. Պիզի, Փ. Էքմանի հետազոտությունները: Մանկավարժական հաղորդակցման կառուցվածքի, գործառույթների, դերի ու խնդիրների վերաբերյալ համակողմանի ուսումնասիրություններ են իրականացրել Ա. Վ. Մուդրիկը, Ա. Ա. Բոդայլովը, Բ. Ֆ. Լոմովը և այլք: Ոլորտում առանցքային են Վ. Ա. Կան-Կալիկի, Մ. Թալենի, Լ. Բ. Իտելսոնի մեթոդաբանական մոտեցումները հաղորդակցման ռճերի ու մոդելների դասակարգման վերաբերյալ:

Հոդվածի շրջանակներում իրականացվող հետազոտության նպատակը: Մեր ուսումնասիրության նպատակն է հաղորդակցմանը նվիրված հետազոտությունների ուսումնասիրման հիման վրա ներկայացնել ուսուցչի հաղորդակցման հմտությունների զարգացման, հաղորդակցման տեխնիկայի որոշ բաղադրիչների կիրառման մեթոդաբանական հարցեր:

Նորույթը: Հոդվածում նորովի են ներկայացվել և մեկնաբանվել մանկավարժական հաղորդակցման տեխնիկայի որոշ բաղադրիչներ, բնութագրված են ուսուցչի հաղորդակցման հմտությունների զարգացման մեթոդաբանական մոտեցումներ:

Բանալի բառեր - Հաղորդակցում, հաղորդակցման խոսքային և ոչխոսքային միջոցներ, ռապորտ, անդրադարձ, էմպաթիա, հայելացում, սոցիալ-պերցեպտիվ կարողություններ, միմիկայի և պանտոմիմիկայի արտահայտչամիջոցներ:

Հիմնական նյութի շարադրանքը: Մանկավարժական գործընթացում արդյունավետ հաղորդակցման համար ի հայտ է գալիս հաղորդակցման միջոցների, մեթոդների, բազմազան և իրավիճակային հնարների տիրապետման, աշակերտների վրա ուսուցչի հոգեբանական և մանկավարժական ներգործության եղանակների կատարելագործման, խոսքային և վարքային դրսևորումների համապատասխանության, մասնագիտական գործունեության մշտական անդրադարձի անհրաժեշտություն: Արդյունավետ հաղորդակցումը կախված է նաև ուսուցչի մանկավարժական տակտից, հաղորդակցման ճանաչողական, կրթական, զարգացնող, դաստիարակչական, սոցիալականացնող, տեղեկատվական, խթանող, ուղղորդող, աջակցող, ներգործող, կարգավորող, կազմակերպական, հուզական գործառույթների իրագործումից: Առանձնահատուկ նշանակություն ունի աշակերտների հետ *ռապորտի* հաստատման հմտությունը:

Հաղորդակցման ընթացքում *ռապորտ* հաստատել նշանակում է հաղորդակցվող կողմերի միջև արդյունավետ փոխհարաբերություններ, փոխըմբռնման, փոխվստահության բարենպաստ մթնոլորտ ստեղծել:

Ռապորտը (ֆրանսերենում rapport` հաղորդում, հարաբերություն, կապ) «գիտակցված, ներդաշնակ կապ է, շփում»` հիմնված երկու կամ ավելի մարդկանց փոխադարձ համակրանքի վրա: «Ռապորտ» հասկացությունը ֆիզիկայից փոխառել է Անտոն Մեամերը: Իր փորձերում Ա. Մեամերը փորձում էր կապ ստեղծել մարդկանց միջև, որոնք միմյանց փոխանցում էին դինամոմեթենայի միջոցով արտադրված էլեկտրական լիցքեր: 1924 թ. Պ. Ժանենը ընդլայնեց «ռապորտ» հասկացությունը. նա դիտումներ իրականացրեց հիպնոսացված այցելուի նկատմամբ, որը երկար ժամանակ գտնվում էր հիպնոսն իրականացնողի մշտական ներշնչող ազդեցության տակ: Ջ. Ֆրոյդը (1905 թ.) «ռապորտը» բնութագրում է որպես այնպիսի վիճակ, որի դեպքում հիպնոսացված այցելուն բացառում էր այն բոլորը, ինչը գալիս էր ար-

տաքին աշխարհից՝ պահպանելով շփումը միայն հիպնոսն իրականացնողի հետ» [3]:

Ռապորտը բնութագրվում է մարդկանց միջև փոխադարձ դրական հուզական, ներդաշնակ հարաբերությամբ և փոխըմբռնմամբ: Դրանք միջանձնային հաղորդակցման այնպիսի հարաբերություններ են, որոնք հիմնված են մտքերի, հետաքրքրությունների, զգացումների, աշխարհընկալման բարձր աստիճանի ընդհանրության վրա և շփման, փոխազդեցության կարևոր պայման են: Ռապորտի հաստատմանը բնորոշ է համաժամանակայնությունը, այսինքն՝ տվյալ պահին գրուցակիցների կենսատիվի, զգացողության, գործողությունների, տրամադրության ու հույզերի համապատասխանեցումը: Համաժամանակայնությունը ձեռք է բերվում գրուցակցին հայելացման և նրան հուզականորեն արձագանքելու շնորհիվ: Այս հնարը, շնորհիվ հուզազգայական ներգործության, միմիկայի և պանտոմիմիկայի արտահայտչամիջոցների տիրապետման, հաղորդակցվող կողմերին տրամադրում է փոխադարձ համակրանքի և վստահության, նրանց միջև ձևավորում է դրական հույզեր, վստահության, հարմարավետության զգացում, շփումներում ազատություն, տեղի տալու ենթագիտակցական ցանկություն, սրտաբաց լինելու և փոխադարձելու մղում՝ հիմնված ընդհանուր հետաքրքրությունների, անկաշկանդ պահվածքի վրա: Հայելացումն իրականանում է ոչ միայն մարմնի լեզվի, ակնային շփման միջոցով, այլև իրադրական ոճերում բառապաշարի, խոսքի արագության, տրամաբանական ու հոգեբանական դադարների, պատկերավորման միջոցների, հնչերանգի, շեշտադրումների, տեմպի ու ռիթմի օգտագործմամբ, մի խոսքով՝ այն բոլոր հնարներով, ինչն անհրաժեշտ է գրուցակցին հաղորդակցման տրամադրելու համար:

Հաղորդակցման ընթացքում ռապորտի հաստատման համար կարևոր են հաղորդակցման բոլոր տեսակները՝ լեզվական, ոչլեզվական, հարալեզվական: Հաղորդակցման միջոցների ազդեցությունն ավելի ակնառու է դառնում հարալեզվական միջոցների՝ ձայնի տոնի և ուժգնության, տրամաբանական շեշտերի, շնչառության, առողջանության հմուտ կիրառման դեպքում: Ձայնի հատկանիշները՝ ուժգնությունը, բարձրությունը, ռիթմիկան (առանձին բառերի, վանկերի հնչման տևողությունը և արագությունը, ինչպես նաև դադարները), բառերի, վանկերի ու հնչյունների արտաբերման հստակությունն ու պարզությունը ևս ռապորտի հաստատման կարևոր բաղադրիչներ են: Ուսուցչի մատչելի, ուշադրությունը գրավող, բովանդակալից, սահուն, բնական, արտահայտիչ, խրթին հասկացություններից, օտարաբանություններից զերծ խոսքն աշակերտներին տրամադրում է հաղորդակցման: Ձայնի անբարյացակամ, միատոն, միապաղաղ, անկեն-

դան, անհույզ, պաշտոնական երանգով ձայնը խոչընդոտում է ռապորտի հաստատմանը: Հատկապես կրտսեր դպրոցականների հետ, որոնք դեռևս չեն հաղթահարել դպրոցամուտի, սոցիալ-մշակութային նոր միջավայրում հարմարմանն առնչվող ուսումնական և սոցիալ-հոգեբանական դժվարությունները, ռապորտի հաստատումը կրթական միջավայր նրանց դյուրին ինտեգրման կարևոր պայման է: Շփման առաջին իսկ րոպեներից ուսուցիչը պետք է հուզական, խոսքային և ոչ-խոսքային այնպիսի ներգործություն ունենա, հաղորդակցման այնպիսի հնարներ ու միջոցներ կիրառի, որ աշակերտներն զգան վստահություն, հոգեբանական հարմարավետություն և դրսևորեն հաղորդակցման պատրաստակամություն: Ուսուցչի ձայնի հնչերանգը, հանդարտ տեմպը, խոսքի՝ ըստ իրավիճակի նպատակահարմար հնչերանգը մանկավարժական տեխնիկայի այն անհրաժեշտ բաղադրիչներն են, որոնք օգնում են վստահություն ներշնչել սովորողներին, ձևավորել փոխըմբռնման մթնոլորտ կրթական նպատակների արդյունավետ իրականացման համար:

Էմպաթիան ռապորտի հաստատման կարևոր միջոց է. մասնագիտական գործունեության ընթացքում հաջողություններ ունենալու համար ուսուցիչը պետք է հասկանա աշակերտների հույզերը, ապրումները, հոգեվիճակը, այսինքն՝ դրսևորի սոցիալ-պերցեպտիվ կարողություններ:

Էմպաթիա բառը ծագում է հունարեն *empathos* բառակապակցությունից (հունարեն *Pathos*՝ զգացմունք, կիրք, իսկ *em* նախածանցը նշանակում է ուղղվածություն դեպի անձի ներաշխարհը): «Էմպաթիա» նշանակում է ուժեղ, խոր տառապանքի աստիճանի հասնող զգացմունք, երկու անձնավորության միջև առաջ եկող հատուկ հարաբերություններ: Այս եզրը շրջանառության մեջ է դրել Զիգմունդ Ֆրոյդը, որի օգնությամբ անվանի հոգեբանը նկարագրում է մարդու՝ իրեն ուրիշի տեղը դնելու և ապրումակցելու հատկությունը» [1]: Ի. Ն. Անդրեևան գրում է. «Էմպաթիայի ամբողջական գործընթացը բաղկացած է շղթայի երեք օղակներից՝ *սայրումակցում, կարեկցանք և ներքին աջակցություն*: Ապրումակցումը, որի հիմքում ընկած է իդենտիֆիկացիան՝ նույնացումը, դիմացինի ապրումների արձագանքն է: ...Էմպաթիան զարգացած ունակությունների առկայությունն է դեպի տարբեր հույզեր և այդ հույզերի մեջ պարունակող տեղեկույթի մշակումը» [2, 172]: Էմպաթիայի կարողության տիրապետումն ուսուցչին մղում է ինքնավերլուծության, ռեֆլեքսիայի, նպաստում է, որ միջանձնային հարաբերությունները կրեն սոցիալապես պայմանավորված բնույթ: Էմպաթիայի տիրապետումը կարևոր գործոն է՝ հաջողության հասնելու գործունեության այն տեսակներում, որոնք պահանջում են զգալ հաղորդակցման սուբյեկտներին: Էմպաթիա ունեցող

մանկավարժն ունի հարուստ և բազմազան հուզաշխարհ, ունակ է զգալու աշակերտի հուզազգայական ապրումները, դրսևորելու տարբերակված մոտեցում, արդյունավետ փոխշփումներ իրականացնելու:

Ռապորտի հաստատման անհրաժեշտ բաղադրիչ է միմիկան՝ իր բազմաթիվ արտահայտություններով, որոնք բավականաչափ մտահուզական տեղեկույթ են պարունակում: Տիրապետելով միմիկայի արվեստին՝ հմուտ ուսուցիչը, համարժեք դիմախաղ դրսևորելով, կարողանում է ըստ իրավիճակի կառավարել ուսումնական գործընթացը, աշակերտներին տարբեր գործողությունների մղել և համարժեք վերաբերմունք արտահայտել: Դեմքի մկանների, հոնքերի շարժմամբ, աչքերի արտահայտությամբ կարելի է մղել տարբեր գործողությունների, արտահայտել ցանկություն և զգացումներ՝ դժգոհություն, հեզմանք, կարեկցանք, հիացմունք, կշտամբանք, սաստում, հավանություն, հանդիմանություն, զայրույթ, նախաստիք, հորդոր, խրախուսանք, ուրախություն, գոհունակություն, հիասթափություն, զարմանք, արհամարհանք, բարյացակամություն, հետաքրքրություն և այլն: Դեմքի արտահայտությունը պետք է համապատասխանի իրավիճակին, մտքերի ընթացքին, հոգեվիճակին և խոսքի բնույթին: Դեմքի բարեհամբույր, ոչ լարված և տվյալ իրավիճակին համապատասխան արտահայտությունն օգնում է արագորեն ռապորտ հաստատել սովորողների հետ, իսկ մռայլ, սառը, դժգոհ, անհույզ, անտարբեր, հեզմական, անհաղորդ, անկենդան արտահայտությունը խոչընդոտում է ուսուցչի և սովորողների արդյունավետ հաղորդակցմանը:

Ամերիկացի հայտնի հոգեբան Փոլ Էքմանը զգացումների և դրանց՝ դեմքի արտահայտությունների հետ կապի մասին իր բազմամյա ուսումնասիրությունների արդյունքում նշում է, որ դեմքի արտահայտությունները մեզ հարուստ տեղեկություններ են տալիս մարդու զգացումների մասին՝ մատնելով նրա հոգու ամենավոքը շարժումները: Նա բացահայտել է մարդու դեմքի այն միկրոշարժումները, արտահայտությունները, որոնք ենթագիտակցաբար դրսևորվում են ստելիս: Փոլ Էքմանը նկարագրել է դեմքի բազմաթիվ միկրոարտահայտություններ, որոնք մատնում են այդ բացասական երևույթը, և նրա հետազոտություններն այժմ կիրառվում են որպես ստի դետեկտոր [4]: «Դեմքը կարող է հուզական ապրումների այնպիսի նրբերանգներ հաղորդել, որոնք կարող է բառերով արտահայտել միայն բանաստեղծը: Այն մեզ կարող է ասել՝

✓ ինչ հույզեր է զգում մարդը (ատելություն, վախ, տխրություն, զզվանք, վիշտ, ուրախություն, բավականություն, գրգռվածություն, զարմանք, արհամարհանք), և այդ հույզերից յուրաքանչյուրը համապատասխանում է դեմքի որոշակի արտահայտությանը,

✓ զգացած հույզերի ուժի մասին. բոլոր հույզերն ունեն դրսևորման տարբեր աստիճաններ՝ թեթև դժգոհությունից մինչև սաստիկ գայրույթ, ցասում, երկյուղից, անհանգստությունից մինչև սարսափ և այլն» [4, 58]:

Ակներևաբար միմիկայի նշված արտահայտչամիջոցների կիրառումը, հատկապես ակնային շփումը ռապորտի հաստատման կարևոր միջոց են: Ուսուցչի հայացքը պետք է լինի կենդանի, հուզական և արտահայտիչ: Չպետք է հայացքը փախցնել աշակերտներից, նայվածքն անորոշ այս ու այն կողմ ուղղել, ցրված և անտարբեր հայացք ընդունել: Ցանկալի է սովորողների հետ մշտապես պահպանել ակնային շփում, որի տեխնիկան պետք է զարգացնել՝ ձգտելով տեսադաշտում պահել բոլորին և, այնուհանդերձ, չկաշկանդելով և սեփական կամքը չթելադրելով: Ուսուցիչը պետք է հաշվի առնի այն, որ իր հայացքի ներգործությունը կախված է շփման մոտիկությունից: Մանկավարժական հաղորդակցման ընթացքում հարկ է կիրառել հայացքների փոխանակման հետևյալ ռիթմը՝ անհատական տեսողական շփմանը հաջորդել հայացքով ամբողջ դասարանի ընդգրկումը, որն ուշադրության բաշխման և աշխատանքային միջավայր է ձևավորում:

Տիրապետելով միմիկայի արտահայտչամիջոցներին՝ ուսուցիչը կարողանում է ըստ իրավիճակի կառավարել այն՝ համարժեք վերաբերմունք դրսևորելով տվյալ իրավիճակում: Դեմքի բարեհամբույր, ոչ լարված և տվյալ իրավիճակին համապատասխան արտահայտությունն օգնում է արագորեն ռապորտ հաստատել սովորողների հետ, իսկ մռայլ, սառը, անհույզ, անտարբեր, անհաղորդ, արհամարհական արտահայտությունն ուսուցչին և սովորողներին կարող է օտարել միմյանցից:

Եզրակացություն: Մանկավարժական հաղորդակցումն ուսումնական գործընթացի սուբյեկտների միջև սոցիալական փորձի փոխանցման և տեղեկույթի փոխանակման միջոց է, որում առկա են մի քանի կողմ՝ հուզական ընկալումը, փոխըմբռնումը, փոխձանաչումը, փոխգործակցությունը, փոխներգործությունը: Հաղորդակցման կարևոր գործոն է ռապորտի հաստատումը, որում անհրաժեշտ են հուզագայական, ռեֆլեքսիվ, պերցեպտիվ, լեզվական, ոչլեզվական, հարալեզվական կարողություններն ու միջոցները: Ռապորտի հաստատման ընթացքում պետք է հաշվի առնել անձի վրա ներգործության բոլոր միջոցները՝ ձայնի առողանությունը, խոսքի ռիթմիկան՝ հնչերանգը, արագությունը, դադարները, տոնայնությունը, խոսքի մշակույթը՝ իրադրային ռճերում բառապաշարի և արտահայտչամիջոցների ընտրությունը, կողմնորոշող, հորդորող, ոգեշնչող, կենտրոնացնող, համախմբող, ակտիվացնող բնույթը, խոսքի հուզականությունը, համոզությունը, ներգործուն ուժը, ինչպես նաև դիմախաղը, նկարագրական և հոգեբանական ժեստերը, ակնային շփումը, մանկավարժական տակտն ու էմպաթիան:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Նավասարդյան Ա., Էմպաթիան հաղորդակցության կարևոր բաղադրիչ (դիվանագիտական-հոգեբանական վերլուծություն) // «Կանթեդ» (գիտական հոդվածների ժողովածու), Երևան, «Աստղիկ» հրատարակչություն, 2015, թիվ 1, էջեր 171-179:
2. Андреева И.Н., Азбука эмоционального интеллекта, Санкт-Петербург, БХВ-Петербург, 2012, 288 с.
3. Раппорт (Rapport). Психоаналитические термины и понятия. Словарь. Под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Фаина, М., Независимая фирма «Класс», 2000, էլ. փայտիկ՝ /http://vocabulary.ru/termin/rapport.html /, 16. 12. 2019.
4. Экман П., Психология лжи. Обмани меня, если сможешь, Питер, СПб., 2010, 304 с.

ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ УЧИТЕЛЯ

Акопян Грета
АГПУ, Армения

Аннотация

Педагогическое общение требует от учителя не только профессиональных, интеллектуальных качеств, широкого кругозора, владения системой общекультурных и педагогических знаний общения, но и поиска разнообразных приёмов, способов, методов, стилей общения в конкретных ситуациях. Достижение положительных результатов общения и взаимодействия зависит также от способности учителя к эмпатии и рефлексии, умения учитывать репрезентативную систему собеседника, от умения слушать, понимать ученика, воздействовать на него посредством убеждения, внушения, эмоционального заражения. Также важны психолого-педагогические компетенции, знания психологических особенностей общения.

В ходе общения большое значение имеет умение учителя построить раппорт с учениками. Создание социально-психологической благоприятной атмосферы для взаимопонимания, активных, устойчивых, эффективных взаимоотношений значит установить *раппорт* между субъектами общения.

Раппорт – это как бы отражение собеседника, причем не только отзеркаливанием жестов, мимики (выражение лица, движение глаз и т.д.), но и в ритмике речи, в ритме дыхания, дикции, речевом темпе, в произношении, интонации, акценте, в использовании лексических и грамматических форм. Установление раппорта – важный компонент общения, в которой необходимы эмоциональные, сенсорные, рефлексивные, перцептивные, вербальные, невербальные, паралингвистические способности педагога. В этом процессе надо учитывать все выразительные средства: тембр голоса, ритмику, мимику, пантомимику, духовное состояние, настроение, управление эмоциями, социально-перцептивные способности (внимание, наблюдательность, чувствительность), технику речи (дикцию, ритмику).

При установлении раппорта необходимым фактором является эмпатия, которая выражается в выборе учителем целесообразных способов общения, в самообладании, толерантности, беспристрастии, объективности и уважении к личности ученика. При общении очень важны искренние, откровенные, непринуждённые отношения, деликатность, чуткость во всех отношениях.

Культура общения – важный компонент профессиональной компетенции учителя, которую нужно приобрести не только при усвоении теоретических знаний о формах,

способах, методах и приёмах коммуникации, но и в непрерывном совершенствовании навыков общения, в постоянной рефлексии своей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *общение, вербальные и невербальные средства общения, раппорт, рефлексия, эмпатия, отражение, социально-перцептивные способности, выразительные средства мимики и пантомимики.*

Список использованной литературы

1. Навасардян А., Эмпатия—важный коммуникативный компонент (дипломатический-психологический анализ). Empathy-an important communicative component (Diplomatic and psychological analysis) // Кантех. Научные труды, Ер., Изд-во «Асогик», 2015, № 1, с. 171-179.

2. Андреева И.Н., Азбука эмоционального интеллекта, Санкт-Петербург, БХВ-Петербург, 2012, 288 с.

3. Раппорт (Rapport). Психоаналитические термины и понятия. Словарь. Под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Фаина, М., Независимая фирма «Класс», 2000, эл. источник /<http://vocabulary.ru/termin/rapport.html> /. Дата доступа: 16.12.2019.

4. Экман П., Психология лжи. Обмани меня, если сможешь, Питер, СПб., 2010, 304 с.

ISSUES ON THE DEVELOPMENT OF TEACHER'S PEDAGOGICAL COMMUNICATION SKILLS

Hakobyan Greta

*Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan,
Armenia*

Summary

Pedagogical communication requires from a teacher not only high professional skills, cognitive qualities, a wide horizon, social-cultural and psychological-pedagogical competences but also a mastery of a wide range of communication means, methods, ways and styles as well as an ability to apply them in a certain situation. In order to achieve the best results in pedagogical communication it is important to consider the possibilities of communication means and ways between teachers and students.

Achievement of positive results in this process also depends on a teacher's empathy and reflection, mastery of inspiration and persuasion methods as well as on the ability to take into account the interlocutor's representative system, listen to and understand them and make an impact by the use of inspiration and persuasion methods. In this context there arises a necessity to master communication means, methods and a variety of ways according to a situation. A teacher's ability to establish a rapport with students also plays an important role during communication. Building active, stable and effective relationships by mutual understanding promotes rapport and a social-psychological favourable atmosphere.

Rapport is like a mirroring of the interlocutor not only by gestures, but also by the use of tone of speech, breathing, vocabulary, means of expression, intonation, emphasis and grammatical forms. Establishment of rapport is an essential component of communication, which requires emotional, sensory, reflexive, perceptive, linguistic, non-linguistic and paralinguistic abilities and means. All the means of expression need to be considered for encouraging rapport such as voice, tone of speech, mimics, gestures, state of mind, management of emotions, social-perceptive abilities such as attention, sensitivity, speech accent, its speed and rhythm.

An important factor for building rapport is empathy, which is expressed through a teacher's choice of necessary means of communication, culture of self-control, respect for a student's

person, tolerance and fairness from a pedagogical perspective. A modest, relaxed and natural composure and discretion are vital during communication; in contrast, a conceited and pathetic style hinders natural talks and exchange of information in a free communication atmosphere.

Communication culture is a necessary component of a teacher's professional competence, which is not only achieved through a mastery of theoretical knowledge about communication forms, means and ways but it is also acquired in the process of their continuous improvement in practice and reflection on one's professional activity.

Keywords: *Communication, verbal and non-verbal communication means, rapport, reflection, empathy, mirroring, social-perceptive abilities, expression means of mimic and pantomime.*

References:

1. Navasardyan A., Empathy. The important Communicative Component (Diplomatic and psychological analysis)., Kantekh. Scientific works. – Yer.: Asogik publishing house, 2015. - N1. - Pp. 171-179.
2. Andreeva I. N., The ABC of Emotional Intelligence. - Saint Petersburg: BHV-Petersburg, 2012. -288 s.
3. Rapport (Rapport). Psychoanalytic Terms and Concepts. Dictionary. Ed. Borness E. Moore and Bernard D. Fain. - M.: Independent firm "Class", 2000. / / El. source /<http://vocabulary.ru/termin/rapport.html> /16.12.2019.
4. Ekman P., Psychology of Lies. - Peter СПб SPb, 2010. -304 p.

Материал был представлен и отправлен на рецензию: 30.03.2020

Принято к публикации: 04.05.2020

Рецензент: канд.пед. наук, доцент Анна Алексанян

The material was submitted and sent to review: 30.03.2020

Was accepted for publication: 04.05.2020

Reviewer: Assoc. Prof., Ph.D. Anna Aleksanyan

ԳՐՔԱԲՈՒԺՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԵՎ ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Հայրապետյան Լուսինե

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստան

Համառոտ ներածական: Հոդվածում գրքաբուժության (գործածական են նաև եզրույթի՝ «բիբլիոթերապիա», «ընթերցողական թերապիա», «գրքային թերապիա» ձևերը) հնարավորությունները դիտարկվել են որպես ուսուցման գործընթացին մասնակից սուբյեկտների՝ ուսուցչի և աշակերտի համատեղ գործու-